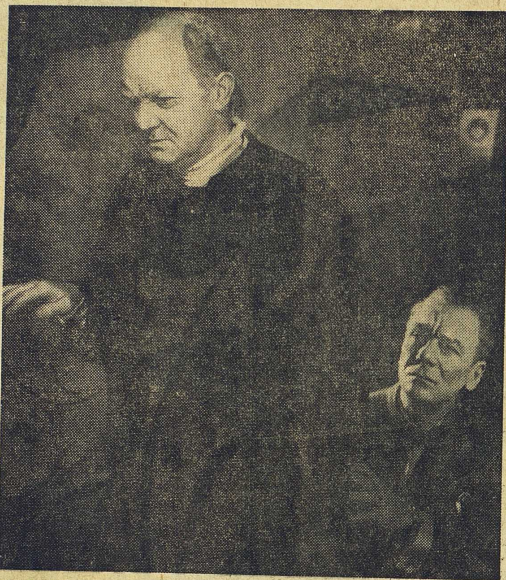

Graham Greenes senaste underverk

I SIN BOK "Mon ami Graham Greene" rapporterar Ronald Matthews ett samtal om underverk med sin vän författaren. Matthews nämner till Greene att även troende läsare klagat över de underverk som sker i sista partiet av "Slutet på historien", särskilt försvinnandet av Smythes obehagliga födelsemärke; dessa händelser verkade påklippta, inte organiskt infogade i berättelsen. Greene antydde i sitt svar att underverken kanske hade varit för grova och påtagliga, att ett "tjugutal små episoder som kunde ha berott på gudomligt ingripande" möjligen varit konstnärligt bättre, men att det med tanke på "läsarnas tålmod" varit nödvändigt att förkorta proceduren och alltså göra underverken mera markanta.

Så vitt jag kan finna har Greene i andra romaner och pjäser — utom den senaste — avstått från att genom underverk av denna kraftiga och fysiska typ hävda sin katolska tro. Visserligen torde underverk förekomma — såsom då de gamla systrarna i "I sista rummet" botas för sin dödssträck genom Roses självmord — men de tar formen av psykiska förändringar och kan tolkas som resultat av "naturliga" inflytelser. Greene har alltså i dessa fall arbetat på samma sätt som Mauriac, vars mirakel föregår i klarobskyr, är så dimmiga och andliga — exempelvis då den elake gubben i "Ormboet" omvänds genom den döda dotterdotterns förböner — att endast den troende måste se dem som underverk. Själv har jag haft nöjet höra de båda stora katolska författarna, trots sin starka ömsesidiga uppskattning, var för sig be-

Herbert Tingsten skriver här om Graham Greenes senaste pjäs, "The Potting Shed", från vars uppförande på Globe Theatre i London ovanstående rollbild hämtats: till vänster Redmond Phillips som William Callifer, till höger John Gielgud som James.

klaga den andres tendens att tillgripa underverk; de anser i princip, eller har i varje fall ansett, att sådana grepp inte bör anlitas.

Nu har emellertid Graham Greene gått vida längre än tidigare. Hans senaste skådespel "The Potting Shed", uppfört i Paris, New York och London, bygger alltigenom på ett underverk, eller, om man så vill, på möjligheten av ett

underverk. Och här är det fråga om ett underverk av den mest materiella och solida beskaffenhet: ett uppväckande av en död.

H C Callifer, central figur i skådespelet, är en av tidens stora ateister, ofta jämförd med Winwood Reade (i den engelska texten dubbelt felstavat Wynwood Read). Han skildras enligt ett ofta använt katolskt mönster som mera bombastisk och salvelsefull än någon kyrkans man; då han skriver om tomhet och förintelse blir han sentimental och patetisk, en förkunnare av otron. Callifer har en yngre bror, William, som är katolsk präst. William omvänder Callifers femtonårige son James, uppfostrad i sträng ateism, till kristendomen. Då Callifer får veta detta bryter han med William och söker återföra James till den rätta otron. James begår i sin förtvivlan självmord — eller självmordsförsök. Han räddas, antagligen, genom ett underverk, genom att Gud ingriper på grund av Williams böner. För att beveka Gud lovar William att som ersättning för James liv offra det dyrbaraste han har, sin egen tro: "Tag min tro, men låt honom leva."

Följderna av dessa händelser blir egendomliga: Callifer blir re-

ligiös, ehuru han aldrig vågar erkänna sin omvändelse; han skriver ingenting mera men dör efter trettio år som den förtvinande engelska ateismens stormästare. William förlorar sin tro och glömmar att han offrat den för James liv; han upprätthåller liksom den äldre brodern skenet, super och läser mässor i en liten katolsk församling. James glömmar allting som hänt före underverket; han är inte troende, men tom och förtvivlad i saknad av tro, hans äktenskap blir ett sammanboende utan värme och upplöses i skilsmässa.

Allt detta har hänt innan pjäsen börjar. Då ridån går upp är Callifer död — man får aldrig se honom — och hans död rullar upp problemen; skådespelet blir ett slags deckare, där vad som skett för trettio år sedan småningom uppenbaras. Allt slutar i harmoni. William återfår sin tro, då han erinras om att han förlorat den på grund av sitt löfte till Gud. James återfår både sin tro och sitt minne och gifter om sig med sin förra hustru. Som bipersoner uppträder Callifers änka, som vittnar om att hennes man blivit troende, en lärjunge till Callifer, som beskrivs som ett monster av ateistisk enfald, och en psykoanalytiker, vars skepsis är så djup att han inte ens ryggat tillbaka för underverk.

Skådespelet är enligt min mening ojämförligt svagare än "I sista rummet". Inte ens det lysande uppförandet på Globeteatern i London — med Gielgud som James Callifer — kunde förta intrycket av torr konstruktion. Men jag skall här blott stanna — i största korthet — vid underverksfrågan.

De katolska lärorna om nåd och offer som skall illustreras i pjäsen verkar i denna gestaltning inte bara barocka, utan också fränstötande. Det halvdunkel av symboler och allusioner som kan dölja orimligheten och smycka grymheten vilar över "I sista rummet"; i "The Potting Shed" blir öppenheten och konkretionen makabert avslöjande. Williams böner leder till att han själv förlorar sin tro, att James behåller livet men för-

Makten och lagen i Frankrikes kris

lorar tro och minne, att Callifer blir troende; dessa godtyckligheter, kulminerande i det lyckliga slutet, är så grova att komiken ofta överväger olusten. Man tror inte ens på författarens tro, endast på hans lust att experimentera, chockera och förbrylla.

Greenes mycket få kommentarer till förevisningen är — som vanligt i dylika fall — en blandning av irrationalism och rationalism. "Varför skulle Han (Gud) göra ett underverk för din skull?" På den frågan svarar James: "Om jag visste det, skulle jag inte tro på honom. Jag skulle inte kunna tro på en Gud som jag förstår." Men då modern något senare säger att det är en grym Gud som James tror på svarar sonen att Gud inte kan välja, att han är "conditioned" — vilket rimligen måste vara en fin omskrivning för att även Gud är fången i kausaliteten. I denna vacklan mellan mystik — då inget annat försvar är möjligt — och logik — då den kan göra tjänst — representerar Greene förträffligt kristen apologetik. Men i regel är han så förtrogen, eller så undvikande, att han klarar debatten genom att avstå från den.

Hur svårt det är med underverk nu för tiden, då marginalen för det övernaturliga krympt ihop, framgår också av resonemangen kring själva huvudprestationen, uppväckandet av en död. Man talar fram och tillbaka om möjligheten av att de fysiska försöken att få liv i James efter självmordsförsöket (eller självmordet) fått effekt, men stannar vid att pojken verkligen var död då prästen började be för honom. Det är samma sätt att se som leder den katolska kyrkan till dess kvasivetenskapliga utredningar före konstaterandet av ett underverk. När två läkare eller tekniker måste tillkallas för att betyga en händelses övernaturliga karaktär är de gamla hederliga underverkens tid förbi.

HERBERT TINGSTEN

Regeringen Pflimlin är från konstitutionell, parlamentarisk synpunkt en av de starkaste i Frankrikes och inte minst i den fjärde republikens historia. Gång efter annan har denna ministär under några få dagar fått en överväldigande majoritet i nationalförsamlingen. Det franska systemet verkar, om man ser till debatter och röst-siffror, förnyat och förnygrat i den republikanska demokratins tecken. Det normala är att en tredjedel av församlingens medlemmar står principiellt vid sidan av all regeringsbildning — kommunister och poujadister — och att det alltså gäller att bland de återstående två tredjedelarna skrapa ihop en tillfällig och bräcklig majoritet. Nu står regeringen i spetsen för 70–80 procent av de röstande, den samlar det stora flertalet av regimen anhängare och många av dess motståndare.

Men regeringens styrka, dess formella styrka, beror på att den i en annan mening är svag, att regimen är svag. Vad man samlat sig kring är ett system i dödlig fara, och de som samlat sig kring regeringen är till inte ringa del motståndare till systemet som hakar sig fast vid det bestående blott på grund av risken för att något enligt deras syn ännu värre skall komma. Denna egenartade situation förklaras delvis av speciella och omedelbara orsaker: krisen i Algeriet, de Gaulles framträdande, arméns insubordination eller tvekan. Men utan de mera permanenta och allmänna svagheter i regimen skulle dagens katastrofala läge inte vara tänkbart.

Större delen av Frankrikes armé befinner sig i Algeriet för att slåss mot de algeriska upprorsmännen. Denna armé har gjort revolt mot moderlandet; kanske är blott officerarna, kanske blott en del av officerarna, de reellt ansvariga för denna revolt, men armén följer, såvitt man hittills kunnat förstå, utan aktiv opposition de revolverande cheferna. Att ingripa mot denna revolt genom polis och militär är otänkbart. Det vore otänkbart, även om regeringen i Frankrike disponerade över militära resurser överlägsna revoltmännens; en fransk regering kan inte sända soldater att slå ned en fransk front, att falla den i Algeriet stridande armén i ryggen. I varje fall förslår inte de militära medel som — möjligen — står Paris till buds. De förslår inte ens, det har vi nyss erfarit, till en aktion mot det nya upprorsnästet på Korsika. Sannolikt vågar inte regeringen ens att med kraft inskrida mot liknande rörelser på det franska fastlandet. Man kan dirigera flottan — och den har flyttats från

Natomanövern till hamnar i Algeriet och Frankrike — men antagligt är att inte heller denna kan utnyttjas som maktmedel, som våldsmedel.

De mera fjärrliggande orsakerna är emellertid lika väsentliga. Charles Maurras, en galning med snilleblixtar, talade om "det legala landet" och "det verkliga landet". Till en viss grad avspeglar vad som nu händer denna åtskillnad. Det finns en motsättning mellan lagen, parlamentarismen, den bestående konstitutionella ordningen, och en utbredd, kanske särskilt av förvaltning och militär företrädd opinion och makt. Den glans och kraft som omger ord som stat, regering, statsledning har blivit nötta i Frankrike under trettio regeringar och trettio regeringskriser på 14 år. Det finns säkerligen en väldig majoritet som håller på demokratin, men som är utledsen på, främmande för denna demokrati. Bland dessa massor, som kräver folkstyrelse men också handling och ledning, har de Gaulle sina anhängare, framför allt sina potentiella anhängare, de som är missnöjda med "systemet", redo att böja sig för och till och med att stödja en ny ordning, blott den tycks erbjuda utsikter till en väg ut ur moraset. Kanske har aldrig denna passiva irritation och opposition mot en svag parlamentarism, mot tomheten i statsmaskineriets centrum, varit så stark som i fjärde republikens Frankrike.

Att energiskt inskrida mot hotet från de Gaulle, mot hela den oklara och skiftande samling som väntar räddningen från de Gaulle, är redan av dessa skäl utomordentligt svårt. Då Pflimlin förklarar att "våldets lag måste förkastas" slår han på något sätt i luften: hur kan våld betvingas annat än med våld, är inte svårigheten just att lagen inte kan bruka makten, inte vädja till våldet? Men till detta kommer att en aktion mot de Gaulle och hans män måste innebära en allians med kommunismen. En sådan allians är tänkbar som tillfällig utväg. Men kan den bli tillfällig? Betyder inte en sådan allians att risken för ett kommunistiskt medstyre och efter hand ett kommunistiskt våld ökar så starkt att aktionen för parlamentarikerna från socialdemokraterna till högern ter sig som en vådligare sak än den omedelbara faran?

Vad vi ännu i detta ögonblick kan hoppas på, men inte med säkerhet anta, är en uppgörelse som stärker den franska statsledningen och reformerar den franska parlamentarismen utan att medföra folkstyrelsens uppgivande. Skulle en sådan

lycka inträffa, är det inte otänkbart att följden också skulle kunna bli en uppgörelse om och med Algeriet som innebure en kompromiss — antingen i form av en uppdelning av eller en federation i detta land — som gjorde slut på ett olyckligt och förnedrande kapitel i fransk historia. Meddelandet att de Gaulle nu kallats till Elyséepalatset skärper den spänning som råder i den fria världen. I denna värld är oron inför Frankrikes väg stor därför att kärleken till revolutionens, rationalismens och den fria tankens Frankrike finns hos oss alla.